

Ὁ πρεσβύτερος ἀνύψωσε τότε τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ μετὰ φωνῆς συντετριμμένης ἀνεφώνησε·

— Θεέ μου! Θεέ πανάγαθε! σὺ γινώσκεις πόσον ἡγαπήθησαν... καὶ πόσα ὑπέμειναν!... Νεῦσον ὥστε αἱ δύο αὗται ψυχαί, τόσον ἄξιαι ἡ μία τῆς ἄλλης, νὰ ἐνωθῶσιν ποτε εἰς τὴν αἰωνιότητα!... Νεῦσον δὲ καὶ νὰ εὐλογῇς τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποῖαν δίδω αὐταῖς ἐν ὀνόματί σου! Ἀμήν!

Ὁλοφυρμοὶ ἀντήχουν ἐνῷ ὁ γέρονς λεύετης προσήχετο· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἠδυνάτει νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰ δάκρυά του. Μόνη ἡ Σιδύλλα δὲν ἔκλειεν εἰς τὸ μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμούς της περιεχέετο οὐρανία τις λάμψις. Μετὰ μικρὸν ἔνευσε πρὸς τὸν ἱερέα, πρὸς ὃν, κλίναντα τὴν κεφαλὴν, ἐφάνη ὁμιλοῦσα μετὰ συστολῆς.

— Κύριε, εἶπεν ὁ γέρονς πρὸς τὸν Ῥαοῦλ, ἀσπάζεται τὴν σύζυγόν σου.

Καὶ νεύσας ἐκεῖνος ἔθετο τρέμοντα τὰ χεῖλη εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὴν κόμην τῆς νέας πικρῆς. Αἱ παρειαὶ αὐτῆς ἠρυθρίσαν· ἔβριψε πρὸς τὸν Ῥαοῦλ βλέμμα ἀφάτου γλυκύτητος καὶ ἀγάπης, καὶ ὡς καπνὸς διελύθη τὸ μικρὸν της ἐρύθημα· ὠχρίασε θανάτου ὠχρότητα, ἡ σκιά τῶν μακρῶν της βλεφάρων κατέβη, διαστάλλησαν ὁπωσοῦν τὰ χεῖλη της, καὶ τὸ ἀναλλοιώτον κάλλος της ἔμεινεν ἀκίνητον. Ἐφαίνετο ὅτι ὁ θάνατος ἐπλησίισεν αὐτὴν εὐλαβῶς.

.....

Τρία λευκά μνήματα κεῖνται σήμερον ἐντὸς τοῦ μικροῦ κοιμητηρίου· ἐπὶ δὲ τοῦ λευκοτέρου, οὐτινος τὸ μάρμαρον καλύπτουσι πολλάκις ἄγρια ἄνθη, ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή αὕτη· « Σιδύλλα — Ἄννα τῶν Φερίων. — Δεκαεννέα ἐτῶν. » — Καὶ κατωτέρω· « Αἰωνία ἡ μνήμη! »

Μετὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα συμβάντα ὁ κόμης Ῥαοῦλ ἐγένετο κάτοικος τῆς ἐπαύλεως τῶν Φερίων. Ἰπακούων δὲ εἰς τὴν θέλησιν τῆς Σιδύλλης καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν δύο γερόντων, οἵτινες ἀνομάζουσιν αὐτὸν υἱόν, δὲν θέλει ἀναχωρήσει πώποτε ἐκεῖθεν. Φαίνεται δὲ κληρονομήσας τὰς ἀρετὰς τῆς ἀποθανούσης· διότι οἱ κάτοικοι τῶν περιχώρων, τοσοῦτον εὐεργετοῦνται παρὰ τοῦ σκυθρωποῦ καὶ εὐσεβοῦς τούτου νέου, ὥστε ἀποδίδουσιν αὐτῷ σέβας ἴσον σχεδὸν πρὸς δεισιδαιμονίαν. Μόλις γινώσκουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἀνομάζουσι δὲ αὐτὸν « μνηστὸν τῆς Κυρίας. » Σ.

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΑΡΕΚΒΟΑΙΚΑΙ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΝ ΛΟΓΟΝ
ΑΛΕΞΙΟΥ Α' ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

ὁ π δ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ (α).

ΣΕΛ. 546, γήλι: 6', 10. *Ἐπειδὴ* τῆς λεγούσης· « *Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν* » [Ματθ. Ζ'. 7, καὶ ΚΑ'. 22]. « Λοιπὸν δὲ (λέγει ὁ θεὸς Χρυσόστομος) καὶ τὴν κορωνίδα ἐπάγει τῆς εὐκολίας, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπινοῶν παραμυθίαν τοῖς πόνοις, τὴν ἀπὸ τῶν εὐχῶν τῶν ἐπιμόνων συμμαχίαν· οὐ γὰρ αὐτοὺς σπουδάζειν δεῖ μόνους, ρησὶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄνωθεν καλεῖν βοήθειαν· καὶ πάντως ἥξει, καὶ παρέσται, καὶ συνεφάψεται τῶν ἀγώνων ἡμῶν, καὶ πάντα ποιήσει ῥάδια. Διὰ τοῦτο καὶ αἰτεῖν ἐκέλευσε, καὶ τὴν δόσιν ἐνηγγυήσατο· κτλ. » [Ὁμιλ. ΚΙ' εἰς Ματθ. Τόμ. Ζ', σελ. 289. Venet.].

Αὐτ. στίχ. 16. *Ἀποστολὸν* Παρὰ τὸ: « Θεοῦ ἐσμεν συνεργοί » [Α' Κορινθ. Γ'. 9.—Πρβλ. καὶ Β' Κορινθ. Γ'. 4].

Αὐτ. στίχ. 26. *Λάτρου* Τὸ ἔρος τοῦτο ἐστὶν ὁ ἐν τῇ Μιλησίᾳ Λάτμος, ὑπερκείμενον τοῦ ἀρχαίου πολυχνίου *Ἡρακλείας* τῆς ὑπὸ Λάτμῳ λεγομένης, πρότερον δὲ *Λάτμου* καὶ αὐτῆς, ὁμωνύμως τῷ ὄρει, καλουμένης. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ αὐτόθι κόλπος ὠνόμασται *Λατμικός* [Στράβ. ΙΑ'. Τόμ. Γ', σελ. 6. Κορ.]. Ἐν τούτῳ τῷ ὄρει μυθεύουσιν οἱ πάλαι τοὺς μετὰ τῆς Σελήνης ἑρωτας τοῦ Ἐνδυμίωνος, οὐτινος ὁ τάφος ἐδείκνυτο ἐν τινι σπηλαίῳ πρὸς τῇ εἰρημένῃ Ἡρακλείᾳ [Βλ. Ἀπολλόδ. Α'. ζ'. 5.—Ἀπολ. Ἀργον. Δ', σ. 57.—Σχολ. Θεοκρ. Εἰδ. Γ', σ. 49.—Παυσ. Ἠλεικ. προτ. α. 2.—Στρ. ἐνθ. ἀνωτ.]. Καλεῖται δὲ τανῦν τουρκοβαρβάρως *Μπέε-παρμάκι* (ἦτοι Πενταδάκτυλον = Πεντακόρυφον). Ὁ μέντοι γε κόλπος, ὡς ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαίανδρου γενομένων ἐκ τοῦ μικροῦ χρόνου προσχώσεων, εἰς λιμνοθάλασσαν μεταβέβηται, ἄπλευστον ὥλως τοῖς πλοῦζομένοις. Ἀναμφίβολον δ' ὅτι ποτὲ τῶν χρόνων χερσώσει ὁλοσχερῶς τὸν κόλπον ὁ Μαίανδρος· τῆς τοιαύτης γὰρ δημιουργικῆς αὐτοῦ φύσεως παραδείγματα ἀπεμνημόνευσαν ἡμῖν οἱ ἀρχαῖοι. Καὶ Στράβων μὲν ταῦτα φησὶ· « καὶ πολλὴν χεῖρ κατὰ γων [ὁ Μαίανδρος], ἄλλοτ' ἄλλο μέρος τῶν αἰγιαλῶν προστίθεται, τὸ δὲ πρὸς τὸ πέλαγος βιασάμενος ἐξωθεῖ. Καὶ δὴ καὶ τὴν Πριήνην, ἐπὶ θαλάττῃ πρότερον οὖσαν, μεσόγειαν παποίηκε τετταράκοντα σταδίων προσχώματι » [ΙΒ'. Τόμ. Β',

(α) Ἰδε Πανδ. φυλλάδ. 358, Φεβρ. 15.

σελ. 433]. Παισανίας δὲ ταῦτα: «Ὁ γὰρ Μαίανδρος διὰ τῆς τῶν Φρυγῶν καὶ Καρῶν ἀρουμένης ὅσα ἔτη ῥέων, τὴν μεταξὺ Πριήνης καὶ Μιλήτου θάλασσαν ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ πεποίηκεν ἡπειρον» [Ἀρκαδ. ιδ'. 5]. Σώζονται ἔτι ἐπὶ τοῦ ὄρους τὰ τῶν μοναστηρίων ἐρείπια. Τοῦ δ' ἀρχαίου ὀνόματος ἡ τροπὴ εἰς Λάτρος (ὁ καὶ τὸ), ἀνάγεται ἴσως εἰς τοὺς χρόνους τῶν πρώτων τοῦ ὄρους μοναστῶν, οἵονε καθοσιουμένων αὐτὸ εἰς τὴν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ λατρείαν, ὥσπερ καὶ ὁ τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου βιογράφος Ἰωάννης μητροπολίτης Ρόδου ὑπολαμβάνει ἐν τούτοις: «Ἦς [Μιλήτου] οὐ μακρὰν ὁρος ὑπερνήστηκε, Λάτρος τοῖς πολλοῖς ἐγγωρίως κατονομαζόμενον, τάχα μὲν οὕτω τυχαίως τὴν ἐπωνυμίαν λαβὼν, τάχα δ' ὅτι καὶ πολὺ τι πλῆθος ἦν ἐν αὐτῷ τὴν μονῶτιν ἐπανηρημένον ζῶν. Εἴποι δ' ἂν τις ἐκ τῶν ἐπισυμβάντων ἐξυστερον αὐτῷ προσαρμοσθῆναι τὴν κλήσιν κατάλληλον· εἰ γὰρ λατρεία ἐστὶν ἡ δι' ἔργων θεραπεία τοῦ Θεοῦ, εἰκότως ἂν οὕτω τὸ ὄρος ἐκεῖνο καλοῖτο, ἥτε πολλοὺς ἔχοντ' ὅτε γνησίους θεράποντας, καὶ τὴν ἐν πνεύματι τελοῦντας λατρείαν, καὶ μόνῳ ζῶντας Θεῷ» [Ὁρα ὁπισθεν ἐν τῷ Βίῳ αὐτοῦ. §. Ζ' (α)]. Ἠρώτοι δ' αὐτοῦ εἰκότερες ὑπῆρξαν οἱ πλείονες τῶν κατὰ τὸ Σινὰ καὶ Ραϊθὼ ἀσκουμένων πατέρων, τῶν διαφυγόντων τὴν μάχαιραν τῶν ἀγρίων Βλεμμύων (περὶ μέσσην τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα), κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, λέγοντος: «Λέγεται γὰρ καὶ τοὺς μακαριστοὺς ἐκεῖνους πατέρας, οἱ τὸ Ραϊθὼν ποτ' ὤκησαν καὶ τὸ Σίνκιον, ἐκεῖθεν ἐνταῦθα [ἐν Λάτρῳ] μετ' ἀναστεῦσαι, εἰ καὶ μὴ πάντας, ἀλλ' οὖν γε τοὺς πλείονας, διὰ τὰς συνεχεῖς ἐφόδους τῶν ἀνημέρων Βλεμμύων, ἄνευ δηλαδὴ τῶν ἐκεῖσε μαρτυρησάντων» [Ἰποτυπ. §. Γ']. Οὕτω δ' ἀπαντᾷ γραφόμενον τὸ ὄρος καὶ μετὰ τὰ μέσα τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος, οἷον παρὰ Κεδρηνῷ [Σύνοψ. Ἱστορ. σελ. 546. Paris., ἐνθα διορθωτέα ἡ ἐσφαλμένη γραφὴ Λάτρης], καὶ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς ἐπὶ τοῦ ἱερωτάτου Φωτίου συγκροτηθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου (τῷ 879): «Γρηγόριος Ἡρακλείας Λάτρου» [βλ. Σ. Μήλ. Σουλ. Συνόδ. τόμ. Β', σελ. 929]. Ἀπὸ τούτου τοίνυν τοῦ ὄρους Λατρενός ἐπωνόμασται ὁ ὁσίος Χριστόδουλος.

ΣΕΛ. 547, στήλ. α, στίχ. 1. Φορὰν] Ὑπερβας

τῶς, ἀντί: καὶ ἐπιτηδειοτάτην πρὸς φορὰν καρπῶν πνευματικῶν.

Αὐτ. στίχ. 6. Βροντῆς υἱοῦ] Βαανεργές ἐβραϊστί (α), ἥτοι υἱὸς βροντῆς, κατὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἐρμηνείαν, ἐκάλεσεν ὁ Σωτὴρ δύο τῶν ἐαυτοῦ μαθητῶν, τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην υἱοὺς Ζεβεδαίου [Μάρκ. Γ'. 17]. Οἱ μὲν οὖν θεῖοι πατέρες καὶ ἐρμηνεύται μοναχουχὶ πάντες, ὧν καὶ παρατιθέμεθα τὰς χρήσεις, τὴν αὐτὴν ποιῶνται τῆς ῥήσεως ἐρμηνείαν· οἷον Ἐπιφάνιος μὲν: «Ἰωάννης ὁ υἱὸς ὄντως βροντῆς τῇ οἰκείᾳ μεγαλοφωνίᾳ, ὥσπερ ἐκ τινων νεφελῶν τῶν τῆς σοφίας αἰνιγμάτων τὴν εὐσεβῇ ἡμῖν ἐννοίαν τοῦ Υἱοῦ ἀνῆκεν» [Αἰρ. ΟΓ'. Τόμ. Α', σελ. 854. Colon.]. Βασίλειος δὲ: «Ὅτε γὰρ βροντῇ τὸ Εὐαγγέλιον, δηλοῦσιν οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου μετονομασθέντες μαθηταί, καὶ υἱοὶ βροντῆς χρηματίζοντες» [Ὁμιλ. εἰς Ψαλμ. ΚΗ'. Τόμ. Α', σελ. 118. Paris.]. Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος: «τοὺς υἱοὺς τῆς βροντῆς τὰ πνευματικὰ βροντήσαντας» [Λόγ. εἰς τὴν ἀγ. πεντηκ. Τόμ. Α', σελ. 715. Colon.]. Γρηγόριος δ' ὁ Νύσσης: «Ὁ ὑψηλὸς Ἰωάννης ἐκείνη ἡ βροντεία [γρ. ἱσ. βρονταία] φωνή» [Λόγ. Α' κατὰ Εὐνομ. Τόμ. Β', σελ. 623. Migne]. Ὁ δ' αὖ Χρυσόστομος: «Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής, τὸ πτερόν τὸ μέγα τῆς θεολογίας, ὁ ἀληθῶς υἱὸς βροντῆς, ὁ εἰς τὴν οἰκονομίαν ἀστράψας, καὶ εἰς τὴν θεολογίαν βροντήσας» [Ὁμιλ. ΡΕ' εἰς Ψαλμ. 78'. Τόμ. Ε', σελ. 683. Eton.]. Κύριλλος δὲ ὁ Ἀλεξανδρείας: «Ὁ μὲν γὰρ θεσπέσιος Ἰωάννης υἱὸς ὀνόμασται βροντῆς παρὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ μάλα εἰκότως, διὰ τὸ τὸ μονονουχὶ κατακτυπῆσαι τῆς ὑπ' οὐρανὸν, καὶ καταβροντῆσαι τῆς γῆς, ὡς μέγα τι καὶ ἐξάϊσιον εἰρηκῶς. Διαιτρανοὶ γὰρ εὖ μάλα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς τὸ σεπτὸν ἀληθῶς καὶ μέγα μυστήριον· ἔφη μὲν γὰρ Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, κτλ.» [Α' κατὰ Νεστορ. Τόμ. Θ', σελ. 16. Migne]. Ὁ δὲ Θεόδωρος: «Υἱὸς βροντῆς τὴν ξυνωρίδα τῶν ἀποστόλων ἐκάλεσε, διὰ τὴν ὑπερφυᾶ καὶ θεῖαν τῆς θεολογίας φωνήν» [Ἐρμην. εἰς Ψαλμ. ΚΗ'. Τόμ. Α', σελ. 1065. Migne]. Καὶ Θεόδωρος δὲ ὁ Στουδίτης:

(α) Οὗθ' Ἑβραϊκὴν, οὔτε Συριακὴν τὴν φωνὴν ταύτην εἶναι λέγει ὁ Καλμέτης· καὶ ὑπολαμβάνει ἄρα ὅτι διέστρεψαν τὴν λέξιν οἱ Ἕλληνες ἀντιγραφῆς (!), οὕτω γράψαντες ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Β α ν έ - ρ ε γ έ μ ἢ Β α ν έ - ρ ε γ έ ε, ὅπερ, λέγει, κακῶς οἱ Γαλιλαῖοι προσφέρουσι Β ο α ν ε ρ γ έ ε, [Dictionn. de la Bible. Tom. I, pag. 348]. Ἄλλοι μὲντοι γε κρείττονες τοῦ Καλμέτου καὶ πολλῶν αὐτοῦ κριτικώτεροι Ἑβραϊκὴν διαρρήδη ἀποφαίνονται τὴν φωνήν, καὶ περὶ τῆς ὀρθῆς γραφῆς καὶ τῆς γνησίας αὐτῆς προφορᾶς ἐλλογώτερον φιλολογοῦσι [βλ. Wilkii Clav. N. Test. pag. 69, edit. W. Grim.—Πρόβλ. καὶ Wahl Clav. N. Test. philolog. Vol. I, pag. 204.—Schleusner Lexic. in. N. Test. Tom. I, pag. 463].

(α) Ἰστέον ὅτι αἱ ἐνταχθεῖς τῶν σημειώσεων τούτων ἀπαντῶσαι παραπομπαὶ εἰς τὰ ὁπισθεν ἢ ἔμπροσθεν, ἀναφέρονται εἰς τὰ Παραρτήματα τῆς μήκω ἐκδοθείσης ἐμῆς Ἀ ν α γ ρ α φ ῆς τῆς Πα τ ρ ι κ ῆς β: β λ ι ο θ ἡ κ η ε. Ἐν τῷ Β' δὲ τούτων περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἕως τοῦ νῦν ἀνέκδοτοι βιογράφοι καὶ ἐγκωμιασταὶ τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου.

«ὅτι κατὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἁγίου εἶναι ἀπήχημα, υἱὸς βροντῆς ὠνόμασται ὁ Ἀπόστολος, ἀστράπτων ὁμοῦ καὶ βροντῶν ἡμῖν τὰ θεῖα, ὡς ἐκ νεφελῶν οἶονεῖ ἐκραγεῖς τῆς θείας χάριτος. Εἶδωμεν δὲ, εἰ δοκεῖ, ἐν κεφαλῇ οἷα καὶ τὰ βροντήματα, ὡς ἂν μᾶλλον θαυμάσοιμεν τοῦ ὀνοματοθέντος [ἰσ. γρ. ὀνοματοθέτου ἢ ὀνομαθετήσαντος] τὴν δύναμιν. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, κτλ.» [Ἐγκώμ. εἰς Ἰωάν. τὸν Εὐαγγελ. σελ. 784. Migne]. Ὁ δὲ Θεοφύλακτος: «Γίους δὲ βροντῆς ὀνομάζει τοὺς τοῦ Ζεβεδαίου ὡς μεγαλοκήρυκας καὶ θεολογικωτάτους» [Ἑρμην. εἰς Μάρκ. Γ'. 17, σελ. 205. Lut. Paris.]. Ἀλλὰ καὶ Εὐθύμιος ὁ Ζιγαβηνός: «Δίχην γὰρ βροντῆς οὐρανόθεν ἐξήκουστον ἐβρόντησαν αὐτοὶ τὰ θεολογικά δόγματα, ὁ μὲν ἰάκωβος ἀγράφως, ὁ δὲ Ἰωάννης ἐγγράφως» [Ἑρμην. εἰς Μάρκ. Γ'. 17.]. Οὕτω καὶ ἄλλοι τῶν ἱερῶν πατέρων συχνοί. Τῶν δὲ νεωτέρων τινὲς, μὴ ἀποδεχόμενοι ὅτι οἱ τοῦ Ζεβεδαίου υἱοὶ ὑπῆρξαν περὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου δεινότεροι τῶν ἄλλων ἀποστόλων, γνωματεύουσιν ἐπὶ τὸ σκολιώτερον ὅτι ὠνόμασεν αὐτοὺς ὁ Κύριος βοανεργές, διότι ἰδόντες ὅτι οὐκ ἐδέχοντο αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται εἰσελθόντα εἰς κώμην αὐτῶν, εἶπον: Κύριε, θέλεις εἰπωμεν πῶς καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀναλῶσαι αὐτοὺς, ὡς καὶ Ἡλίας ἐποίησε; (Λουκ. Θ'. 52—55.) [βλ. Εὐαγγελ. Κήρ. Ἑτ. Η', σελ. 327. — Ἠρβλ. καὶ Aug. Calmet. καὶ Wahl, ἐνθ. ἀνωτ.].

Αὐτ. στίχ. 21. *Σεκρετικῆς*] ὑπουργικῆς. Ὁρα δὲ κατωτέρω ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς λέξεως *Σακελλάριος*.

Αὐτ. στίχ. 22. *Φροντιστήριον*] Συνωνυμεί τῷ *Μοναστήριον* [Σουῖδ. καὶ Ἠσύχ. ἐν λέξ.]. Κατὰ δὲ Θωμᾶν τὸν Μάγιστρον: «Φροντιστήρια, τὰ διδασκαλεῖα τῶν φιλοσόφων. Λέγοντο δ' ἂν οὕτω καὶ τὰ παρ' ἡμῖν μοναστήρια, ὡς τῆς ὄντως φιλοσοφίας ἐνταυθοὶ μελετωμένης» [Ὀνομ. Ἀπτ. Ἑκλ.]. Ὁθεν καὶ Κίνναμος: «Ἡ δὲ καὶ *Φροντιστήριον* ἐπ' ὀνόματι τοῦ Παντοκράτορος συνεστήσατο, ἐς κάλλος καὶ μέγεθος ἐν τοῖς μάλιστα τῶν ἐπισημοτάτων ὧν» [Βιβλ. Α'. δ.].

Αὐτ. στίχ. 28. *Χρυσόβ. Λόγου*] *Χρυσόβουλλοι Λόγοι*, ἢ *Χρυσόβουλλοι Γραφαί*, ἢ *Χρυσόβουλλα Σιγίλλια*, ἐτι δὲ καὶ *Ἀργυρόβουλλα*, ἐλέγοντο τὰ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων θεσπίσματα, δι' ὧν νέαι τις πραετίζετο διάταξις τῇ τοῦ κράτους νομοθεσίᾳ· καθάπερ καὶ τὰ χρηγοούμενά τισι καὶ ἀπονέμοντα αὐτοῖς βασιλικὰς δωρεάς, προνόμια καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Πέπλησται δ' ἡ λέξις ἐκ συνθέσεως ἑρμαφροδίτου, ὡς περ δὴ εἴηστο τοῖς Βυζαντινοῖς, δηλαδή ἐκ τοῦ *Χρυσός* καὶ *Bulla* τοῦ περικυκλίου λατινισμοῦ (ἐλλην. Σφραγίς. ὡσαύτως δὲ καὶ

τὸ Σιγίλλιον παρὰ τὸ Λατίν. *Sigillum*, ἑλλην. Σφράγισμα, Σήμαντρον). Τὰ τοιαῦτα οὖν ἔφερον χρυσῇ ἢ ἀργυρᾷ σφραγίδι ἀπρωρημένην κάτωθεν πορφυρᾷ σφρικῇ μηρίνθῳ, ἣν περ *Ὁξείαν μέταξαν* ἐκάλουν (ἐξ οὗ καὶ *Ὁξυβάριον*, τόπος τις ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνθα ἐβάπτετο τὸ τοιοῦτον χρῶμα). Ὁθεν καὶ Κίνναμος φησὶν: «ἅτε χρυσῷ ἐνσεσημαμένον *Χρυσόβουλλον* ἔθος καλεῖν ἐστίν» [Βιβλ. Γ'. η']. Τοιαύτην δὲ φέρει σφραγίδα καὶ τὸ παρὸν *Χρυσόβουλλον*, ἡμισεῖα μὲν δρχμῆϊ στομεγέθη, ταύτης δὲ παχυτέραν ἢ καὶ παρίστησιν ἐκ τοῦ ἐνός μὲν τὸν Χριστὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον, ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου τὸν αὐτοκράτορα ὄρθιον, σκῆπτρον τῇ δεξιᾷ κατέχοντα, τῇ δ' ἀριστερᾷ κοσμοπαίριον σταυρῷ ἐπιστεφόμενον. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῷ ἐνταλτικῷ μέρει τῶν τοιούτων θεσπισμάτων, ἐνθα ἂν ἀναφέρονται αἱ λέξεις *Χρυσόβουλλος Λόγος* εἴτε *Χρυσόβουλλος Γραφή*, ἢ *Χρυσόβουλλος Σιγίλλιον*, τὰ: *Λόγος*, *Γραφή*, *Σιγίλλιον*, ὡς περ καὶ τὸ τοῦ μνηὸς ὄνομα, καὶ ἡ *ἰνδικτιῶν*, καὶ τὸ λεγόμενον *Καρίκλωμα* (περὶ οὗ κατωτέρω), παρενεγράφοντο διὰ κινναθάρεως τῇ ἰδίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος χειρὶ, τοῦ βασιλικοῦ ὑπογραφείως τόπον κενὸν περᾶλιν ποντος ἐπὶ τούτῳ. *Πιττάκια* δὲ πάλιν ὠνομάζοντο τὰ πρὸς τὰ *Σέκρετα*, ἥτοι ὑπουργεῖα, καὶ ἄλλας ἀνωτέρως ἀρχὰς τοῦ κράτους στελλόμενα αὐτοκρ. διατάγματα περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐν γένει ὑπηρεσίας. Ὁ Εὐστάθιος ἐξηγῶν τὸ ὁμηρικὸν *Πτεκτὸς πίναξ* λέγει: «*Πιττάκιον* δὲ ἰδιωτικώτερον (φαμέν), διὰ τὸν τρόπον καὶ αὐτὸ τῆς πτύξεως. Ἔς γὰρ δέλτος, διὰ τὸ δελτωτὸν σχῆμα, οὕτω *πιττάκιον*, διὰ τὸ τετραγωνίζεσθαι πτυσσόμενον, ὁμοίως πῶς τῷ τῆς χυτῆς πίττης σχηματισμῷ» [Παρεκθ. εἰς Ἰλιάδ. Ζ, σελ. 633]. Τοῦτο δὲ μόνον διέφερον τῶν *Χρυσόβουλλων* τὰ *Πιττάκια*, ὅτι εἶχον τὴν αὐτοκρ. σφραγίδα ἐκτετυπωμένην διὰ κηροῦ· ἐξ οὗ καὶ *Κηρόβουλλα* ἐλέγοντο. *Σιγίλλια* δ' ὠνομάζοντα καὶ σημερον ἐτι τὰ ψήφω συνοδικῇ ἐκδιδόμενα πατριαρχικὰ θεσπίσματα. Περί δὲ τοῦ *Καρίκλωματος* σημειωτέον ὅτι, *Καρίκλειον* ὠνομάζον οἱ Βυζαντινοὶ τὸ ἀγγεῖον ἐνθα περιείχετο ἡ πρὸς γραφὴν ἐσκευασμένη ἐρυθρὰ βαφὴ, ἥτοι τὸ *κιννάβαρι*, δι' ἧς ὑπέγραφον οἱ αὐτοκράτορες. Ὁ τοῦτο δὲ φέρων, ὅς ἦν τῶν ἐν ἀξιώμασι τῆς βασιλείου αὐλῆς ἐπιστῆμων, ἐλέγετο: Ὁ ἐπὶ τοῦ *καρίκλειου*. Ὁθεν ἐπλάσαν καὶ ῥῆμα *Καρίκλω* (=σημειῶ, χαράττω τὸ *Καρίκλωμα*), ἐξ οὗ τὸ *Καρίκλωμα*. Ἐδήλου δὲ τοῦνομα τὸ ἰδιοχείρως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐστίν ὅτε δὲ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ τοῦ *καρίκλειου*, χρυσασόμενον ἐν τοῖς *Χρυσόβουλλοις*, μετὰ τὴν τελευταίαν λέξιν, συμβολικὸν μονόγραμμον (*μονοκονδυλίαν*), ὡς π. χ. τὸ ἐν τῷ πανομοιότυπῳ τεμαχίῳ τοῦ

παρόντος Χρυσοβούλλου φερόμενον εὐθὺς μετὰ τὴν λέξιν: Κράτος.

Αὐτ. στήλ. 6', στίχ. 2. *Χαρτίοις*] *Σεκρετικά* χαρτία ἐλέγοντο οἱ ἐν τοῖς Σεκρέτοις ἀποκείμενοι φορολογικοὶ πίνακες, ἐν οἷς ἦσαν ἐγγεγραμμένοι οἱ φόροι ἐκάστης ἐπαρχίας ἢ τόπου.

Αὐτ. στίχ. 4. *Χοιροσφάκτου*] Ἡ τῶν *Χοιροσφακτῶν* οἰκογένεια ἦν ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ ἐπισήμων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ ἧς ἀνεδείχθησαν κατὰ καιροὺς ἄνδρες διαπρέψαντες ἐν τῇ Βυζαντινῇ πολιτείᾳ, καὶ μάλιστα ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ Ρωμανοῦ Ἀργυροῦ, κλπ. [Ἰδε Ἰ. Ζωναρ. Χρονικ. σελ. 177, καὶ 184. — Κεδρην. σελ. 597, 610 καὶ 722. Paris. — Λέοντ. Γραμματ. σελ. 379. Venet.]. Ὁ δ' ἐνταῦθα ἀναφερόμενος, παρὰ τὴν πρωτοπροεδρίαν, εἶχε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων, ὅπερ ἐξηγεῖ ὁ Κωνδινός οὕτως: «Ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων δέχεται τὰς τῶν αἰτούντων καὶ ἀδικουμένων ἀναφοράς, καθ' ἑκάστην αἰτίαν τοῦ βασιλέως» [Περὶ Ὀφρικ. πηλ. Κωνσταντινουπόλ. σελ. 58. Paris.]. Ὁν τρόπον δηλαδὴ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐκτελοῦσι τὴν τοιαύτην ὑπηρεσίαν οἱ ὑπασπισταὶ καὶ διαγγελεῖς τοῦ βασιλέως. Ἐξ ὧν δ' ἵστορεῖ ἡ τοῦ Ἀλεξίου Θυγάτηρ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ [Ἀλεξιάδ. Γ', σελ. 76—78. Venet.] εἰκάσειεν ἂν τις Κωνσταντῖνον ὀνομάζεσθαι τοῦτον, ὃν καὶ πρωτοπρόεδρον καὶ κατεπάνω τῶν ἀξιωματῶν ἐπικαλεῖ (ἦτοι προεξάρχοντα τῶν ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς, ἢ, ὡς ἂν εἴποις καθ' ἡμᾶς, ἀνδράρχην), προστιθεῖσα καὶ ὅτι ἐπρέσβευσε δις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας (Ἑρρίκον Δ') [Πρὸβλ. καὶ Νικηφ. Βρυέν. Δ'. 6'].

Αὐτ. στίχ. 13. *Σεκρετ. ἀρκύων*] Ἀνάλογόν τινα φράσιν ἀπαντήσῃ καὶ ἐφεξῆς ὁ ἀναγνώστης, τὴν: ὡς πάσης σεκρετικῆς ἐνδοκρυψίας, μᾶλλον δὲ γλωσσολογίας, ὑπερτεροῦσα. Τοιοῦτοι δὲ λόγοι, ἀπὸ βασιλικοῦ προερχόμενοι στόματος, μαρτυροῦσιν ἐναργῶς πῶς ἐπολιτεύοντο κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν οἱ ὑπουργοὶ τοῦ κράτους. Ἐννοούμενον δ' ἐστὶν ὅτι τοὺς ὑπουργοὺς ἐμιμοῦντο καὶ οἱ λοιποὶ δημόσιοι λειτουργοί, καὶ οὕτω τὰ δεινὰ τῶν ἀθλίων ὑπηκόων ἀπέβαινον ἀφόρητα, ὡς μαρτυρεῖ ἕτερος δὺο περὶ τοῦ ἐκτονταετηρίδας παλαιότερος τοῦ Ἀλεξίου αὐτοκράτορος, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ἐν τούτοις: «Ἦν ὅτε ἦν ὁλοσχερὴς τῶν πρυμμάτων ἀνατροπὴ, καὶ φορὰ ὀλέθρου δυσκάρητος, καὶ πᾶς τις τῶν ἐν δόξῃ κραταιῶν πεσσοῦδε χώρας ἀπεριγράπτους ἀποτεμνόμενος, ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ τοὺς ἀθλίους ἐνέταττε κτήτορας, σχέτλια ποιεῖν οὐχ ἡγούμενος, πάσχειν δὲ πολλόν, εἴτις ἕτερος ὑπέρτερος τούτου ἐν πλεονεξίᾳ ὀφθεῖν. Καὶ ἦν ὁλοσχερὴς ἄμιλλα κακῶν οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μέχρι τῶν

δυνατῶν ἔσθῃ τὸ δεινόν, ἀλλ' ἐκείθεν ἀρξάμενον καὶ εἰς τοὺς ὀλιγοσθενεῖς ἐτελεύτησεν· αἱ γὰρ τῶν ὑπερεχόντων ἕξεις διαδόσιμοι ὡς ἐπίπαν τῷ πλήθει γίνονται. Καὶ οὕτως οἱ ἀρχεῖν τοῦ στρατοῦ λαχόντες, ὥςπερ ἐν τῷ νόμῳ τοιοῦτον εἶναι τὸν στρατηγόν, ἅπαντες ἦγον ἄνω τε καὶ κάτω τοὺς στρατιώτας καὶ δῶρα λαμβάνοντες ἀντεδίδουσιν αὐτοῖς ἀστρατεῖαν. Ἄνθρωποι ὧνιοι, ἀμελεῖς, ἀπόλεμοι, μηρηύκων ἀγενέστεροι καὶ λύκων ἀρπακτικώτεροι· δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς δασμολογεῖν οὐκ ἔχοντες, ἡργυρολόγουν τοὺς ὑπηκόους. Ὅθεν οὐκ ἐδεήθησαν χρόνου πρὸς τὸ τὸ πᾶν ἀνατρέψαι, ἀλλ' ἐκ τῆς σφῶν κατὰφορᾶς εἰς ἐσχχτον κινδύνου τὴν τῶν Ρωμαίων ἡλάσαν ἀρχήν. Ὅσῃν μὲν οὖν τὴν σπουδὴν περὶ τὴν τούτων ἀναστολὴν κατεβλάλλομεθα, πολλοὶ τῶν χρηστῶν καὶ τῶν μετρίων ἀναφωνήσουσιν, ἢ μᾶλλον ἢ πληθὺς τῶν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος ἐπιστοάντων [ἴσ. ὑπονοστούτωρ] βοήσεται, ἄρτι τῆς δουλείας ἀππλλαγμένων· κτλ.» [Νεκρ. Η', παρὰ Zach. Lingenthal Nov. Constit. σελ. 385 ἐφ.].

Αὐτ. στίχ. 24. *Καὶ*] Ἐντεῦθεν ἀρχεται τὸ περιωθέν τεμάχιον τοῦ ἀρχετύπου.

ΣΕΛ. 548, στήλ. 4, στίχ. 4. *Αὐθεντῶς*] Ἀντὶ αὐθεντικῶς.

Αὐτ. στίχ. 19. *Μοιρῇ*] Τῇ ἐν τῷ Πηλείῳ τῆς Κῶ δηλονότι, τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγερθείσῃ, περὶ ἧς ἴδε ὀπισθεν τὴν Ὑποτύπωσιν §. Ζ', καὶ τὴν αὐτ. σημείωσιν.

Αὐτ. στίχ. 21. *Λειψῶ*] Τοῦτό ἐστιν ἡ ὑπὸ μόνου τοῦ Πλινίου μνημονευομένη νῆτος *Ληψία* (Lepsia) [Hist. Natur. V. 36], κειμένη πλησίον τῆς Πάτμου, πρὸς ἀνατολὰς, καὶ καθ' ἡμᾶς *Ληψός* (δ) καλουμένη.

Αὐτ. στίχ. 25. *Χρυσοβ. Γραφῆς*] Ἰδε ταύτην ἐν τῷ Β' Παραρτήματι ὑπὸ στοιχ. Δ'.

Αὐτ. στίχ. 36. *Ἀπαρασπάστως*] Οὐκ ἀδόκιμος ἡ λέξις αὕτη ἵνα καταχωρισθῇ ἐν τοῖς λεξικοῖς. ἔχομεν γὰρ τὸ, ἐξ οὗ παράγεται, ῥῆμα *Παρασπάω*, ὦ.

Αὐτ. στήλ. 6', στίχ. 10. *Κτήτορος*] Τυπικῶς μὲν χρῆται εἰς ἐτι καὶ νῦν ἡ μονὴ τῷ τοῦ ἀγίου Σάββα λεγομένῳ, καθὰ δηλονότι ὁ ὅσιος πατήρ ἐν τῷ αὐτοῦ διατάξατο *Κωδικέλλῳ*. Ἡ δὲ Διάταξις ἐστὶν αὕτη ἡ ὀπισθεν ἐν τῷ Β' Παραρτήματι ταχθεῖσα Ὑποτύπωσις.

Αὐτ. στίχ. 21. *Ἐξκουσσευθήσεται*] Ἐσχηματίσθῃ βαρβάρως ἡ λέξις ἀπὸ τοῦ Λατιν. ῥήματος *Excuso* (Ἕλλην. Παραιτούμαι, Ἀφίημι ἐλεύθερον, Ἀπαλλάττω, Ἀπολύω τινὰ τινός)· ἐκ δὲ τούτου καὶ τὸ ῥηματικὸν *Ἐξκουσσεῖα* (Λατιν. *Excusatio*). Σημαίνει δὲ τοῦθ' ὅπερ ἀνωτέρω ἑλληνιστὶ ἐξέφρασαν: *Ἔσται ἀππλλαγμένη*, ἦγουν ὑπερτέρᾳ παντὸς δημοσίου τέλους κτλ. Σημειούσθω δὲ, ὅτι πᾶσαι αἱ

ἀπὸ τοῦ βαρβαροφώνου τούτου Ἐξουσεσθῆσεται ἕως τέλους διελκυσθόμενα ἐν τῷ Χρυσοδούλλῳ διατάξεις, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μωρολογίαι, ἐγγράφοντο, ὡς δοικα, κατὰ τινὰ τύπον ἀμετάβλητον. Οὗτοι γὰρ ἐν ἀμφοτέροις ταῖς περιωθεῖσι Χρυσοδούλλοις. Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, ὃν ὁ Ἀλέξιος διεδέξατο ἐξώσας τοῦ θρόνου, τὰ αὐτὰ, πλὴν μικρῶν τινῶν παραλλαγῶν, ἀντιγινώσκονται. Τεκμαίρομαι δὲ τοῦτο ἐκ τινῶν ἐν τῷ σωζομένῳ ἐπισήμῳ ἀντιγράφῳ τοῦ παρόντος Χρυσοδούλλου ἀπαντωσῶν διαφορῶν (ὅς καὶ παρασημασθῆναι ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ) ὅτι μὲν γὰρ διέφυγε τὴν μνήμην τοῦ βασιλικοῦ ὑπογράφους, τοῦτο ἀνεπλήρου ὁ ἀντιγραφεὺς, ἀπὸ μνήμης πάντως ὅλην αὐτὴν τὴν παράγραφον ἀντιγράφων.

Αὐτ. στίχ. 23. *Μιτάτων*] *Μιτάτον* (ἀπὸ τοῦ *Metatum* τοῦ παρὰ λατινισμοῦ, ἑλλην. Διαμονή) ἐλέγετο ἢ εἰς τοὺς τῶν πολιτῶν οἴκους κατὰ τοὺς τῶν στρατιωτικῶν ἐν ὧν ὁδοιπορίας, καὶ αὐτῶν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ κράτους, εἶον «Ἐκάστη οἰκία ὀφείλουσα παρὰσχεῖν μιτάτον, εἰς τρία μέρη διαιρεῖσθαι καὶ τὸ μὲν ἐν μέρος ὁ δεσπότης ἐπιλεγέσθαι εἰς ἰδίαν καταμονήν, καὶ τὸ ἄλλο ἐν, ὅποιον βούλεται, ὁ στρατιώτης λαμβανέτω. κτλ.» [Βασιλ. Βιβλ. ΝΖ'. Τίτλ. ε, ἐφ., ἐκδ. Heimbach].

Αὐτ. Ἀρχ. ταγμα. κ. Θεματικῶν] Εἰ καὶ τὸ τοῦ ἀρχοντος ὄνομα γενικὸν ἦν, καὶ ἐσήμαινε καὶ στρατηγόν, καὶ ἀνθύπατον, καὶ πάντας τοὺς ἐπαρχικῶν διοικητὰς [Βλ. Λέοντ. καὶ Κωνστ. Ἐκλογ. Α'. Τίτλ. σ']. ἀλλ' ἐξ ἄλλης τοῦ Κωνσταντίνου μαρτυρίας εἰκάζεται ὅτι οἱ ἐνταῦθα ἀναφερόμενοι ἦσαν ἀξιωματικοί, ταγματικοί μὲν, οἱ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, θεματικοί δὲ, οἱ τῶν ἐν ταῖς θέμασι τοῦ κράτους διατελούντων ἐλαφρῶν στρατιωτῶν, καὶ ἰσως ἵππεων οἶον: «Ὁ στρατηγὸς τῶν Θρακησίων μετὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ τουρμαρχῶν (ὅρα δὲ κατωτέρω τὴν ἐρμηνείαν ταύτης τῆς λέξεως) καὶ τῶν λοιπῶν θεματικῶν ἀρχόντων αὐτοῦ» [Ἐκθ. τῆς βασιλ. τάξ. σελ. 384 ἐφ. Lips.].

Αὐτ. στίχ. 24. *Παραταγῶν*] *Παραταγὰς* νοητέον, ὡς νομίζω, τὰ διάφορα σώματα τοῦ στρατοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ὁ στρατὸς συμμιγῆς ἐκ παντοδαπῶν ἐθνῶν, τοῖς Βυζαντινοῖς αὐτοκράτορσι μισθοφορούντων, αὐτοὶ καὶ καταλέγονται ἐξ ἧς, διὰ τοῦτο ἐκφέρεται συνημμένως τὸ Ῥωμαϊκῶν καὶ ἐθνικῶν. Ἐλέγοντο δ' ἐθνικοὶ οἱ μὴ ὁμογενεῖς τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ εἰς Χριστὸν μὴ πιστεύοντες.

Αὐτ. στίχ. 25. *Βαράγγων*] Ἡ λέξις *Βάραγγοι* ἐτυμολογεῖται πιθανῶς, κατὰ τινὰς, ἐκ τῆς ἀρχαίας Νορβηγικῆς φωνῆς *Bār*, ἣτις σημαίνει Ὀπίαι ὅθεν *Βάραγγοι* = Ὀπίται [βλ. Πανδῶρ. τὸμ. Η', σελ. 423]. Ἦσαν δὲ οἱ Βάραγγοι, κατὰ Δουκλίγγιον,

Ἀγγλο-Δανοί, τοῖς Βυζαντινοῖς βασιλεῦσι μισθοφοροῦντες ἀνέκαθεν. Βρεττανικὸν ἔθνος καλεῖ αὐτοὺς καὶ Κίνναμος [Ιστορ. Α'. γ'], ὁ δὲ Κεδρηνὸς Κελτικόν [Σύνοψ. Ιστορ. σελ. 792]. Οὗτοι συνεκρότουσαν τὴν τῶν αὐτοκρατόρων σωματοφυλακὴν, διαπεπιστευμένοι ὄντες καὶ ἄλλα ἐν τοῖς βασιλείοις ἀξιώματα, κατὰ Κωδινόν: «Οἱ μὲν γὰρ Βάραγγοι εὐρίσκονται ὑπηρετοῦντες εἰς τε τὰς θύρας τοῦ κελίου τοῦ βασιλέως καὶ εἰς τὸ τρίκλινον» [Περὶ Ὀφ. παλατ. κεφ. ε, ἀρ. 45. — Πρὸς. καὶ Κεδρ. ἐνθ. ἀνωτ.]. Ἦσαν δὲ πελέκεις ὀπλισμένοι (Ἄν. Κομν. Ἀλεξιάδ. Β', σελ. 53. — Καντακουζ. Α'. μά, σελ. 423. Paris.), καὶ ἠκολούθουν τοῖς βασιλεῦσιν ἐν ταῖς τελεταῖς καὶ στραταῖαις, ἐπ' ὧν φέροντες τοὺς πελέκεις αὐτῶν [Κωδ. αὐτόθ. ε. 71, ιε. 8, ιζ. 35]. Ἐν ταῖς τελεταῖς μάλιστα, διηγεῖται ὁ Κωδινὸς ὅτι: «Ἐπειτα ἔρχονται καὶ πολυχρονίζουσι καὶ οἱ Βάραγγοι, κατὰ τὴν πάτριον καὶ οὗτοι γλῶσσαν, ἥγουν Ἰγκλινιστὶ, [καὶ] τὰς πελέκεις αὐτῶν συγκρούοντες, κτύπον ἀποτελοῦνται» [αὐτόθ. ζ. 42].

Αὐτ. στίχ. 26. *Κουλίγγων*] Ποδαποὶ ἄρα γε ἦσαν οἱ Κουλίγγοι οὗτοι; Οὐτε γὰρ παρὰ τοῖς παλαιῶν Γεωγράφοις, οὔτε μὴν παρὰ τοῖς νεωτέροις, ὅσον ἐγὼ οἶδα, εὑρίσκεται τοιοῦτον ἐθνικὸν ὄνομα. Παρὰ Στράβωνι ἀναφέρεται *Κουλουπηγὴ* χώρα τοῦ Πόντου [Βιβλ. Β'. ε']. Ἀλλ' οὐκ ἐκ ταύτης ἐστίν, ὡς οἶμαι, τὸ ζητούμενον. Εἰκάζω δὲ μᾶλλον ἐξ ἑτέρας τοῦ Γεωγράφου μαρτυρίας, πρὸς δὲ καὶ τοῦ Πλίνιου, ὅτι ἔθνος ἦσαν οἱ Κουλίγγοι, οἰκοῦντες τὰ νοτιοανατολικά τῆς Παννονίας. Ὁ μὲν γὰρ Γεωγράφος ἀναφέρει ποταμὸν τινα *Κόλαπιον* τοῦνομα, συμβάλλοντα εἰς τὸν Σάον (τὰν νῦν Σάβαν, πρὸς τὸ Βελιγράδιον), τοῦτον δὲ πάλιν εἰς τὸν Δανούβιον. Ὁ δ' αὖ Πλίνιος [Hist. Natur. III. 28] καὶ αὐτὸς συνωδᾷ τῷ Στράβωνι ὀνομάζων τὸν ποταμὸν τοῦτον, *Κολαπίον* καλεῖ καὶ τὸ παρ' αὐτὸν οἰκοῦν ἔθνος. Ἐπεὶ οὖν ὁ Κόλαπις καλεῖται σήμερον *Κουλίπα*, οὕτω καλούμενος ἴσως καὶ κατὰ τὴν μέσσην ἐποχὴν, εἰκὸς καὶ τοὺς Κολαπίους ἀπ' αὐτοῦ ὀνομάσθαι *Κουλίγγους*. Ἐπιρρώωνυσι δέ μου τὴν εἰκασίαν ταύτην καὶ ὁ Πορφυρογέννητος ἐξ ὧν φησι: «*Κουλίπη*, θέμα τῆς Πατζινακίας» [Περὶ Διοικ. τῆς βασιλ. κεφ. λζ']. Ἡ δὲ *Πατζινακία* ὀνομάσθη ἀπὸ τῶν *Πατζινακῶν* (τῶν νῦν *Βοσνιάκων*), ἔθνους Σκυθικοῦ, κατελθόντος πρὸς τὸν Δανούβιον, καὶ τὴν χώραν οἰκήσαντος, τὴν καθ' ἡμᾶς *Βοσνίαν* λεγομένην.

Αὐτ. *Ἰγγλίγων*] *Ἰγγλίνοι* ἢ *Ἰγγλίνοι* ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ Ἄγγλοι, οἶον: «Ὁ τῶν πελοπονησίων κατάρχων Βρεττανῶν, οὗς νῦν φασιν *Ἰγγλίτους*» [Νικήτ. Χων. εἰς Ἰσαάκ. Ἄγγελ. σελ. 547. Bonn.]. Ὅθεν καὶ *Ἰγγλίνα* ἢ *Βρεττανία* [Ὁ αὐτ. σελ. 644].

Αὐτ. Φράγγων] Φράγγοι, κατὰ Στέφανον μὲν, ἦσαν: «ἔθνος τῆς Ἰταλίας, τῶν Ἀλπέων ὄρων ἐγγύς· κατὰ δὲ Σουίδαν: «Φράγκοι, Γερμανικοί». Οὕτω καὶ Προκόπιος «οἱ Φράγγοι Γερμανοὶ τὸ παλαιὸν ὠνομάζοντο» [Γοτθ. πολ. Α'. ια']. Ὁ δὲ τὴν μετὰ Προκόπιον ἱστορίαν συγγράψας Ἀγαθίας ὁ Σχολαστικὸς περὶ αὐτῶν λέγει: «Πρόσοικοί τε εἰσι τῇ Ἰταλίᾳ καὶ ἀγχιτέρμονες τὸ γένος τῶν Φράγγων. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι οἱ πάλαι ὀνομαζόμενοι Γερμανοί. Ἀπὸ δὲ ἀμφὶ Ῥήνον γὰρ ποταμὸν οἰκοῦσι καὶ τὴν ταύτην ἡπειρον, ἔχουσι δὲ καὶ Γαλλιδὼν τὰ πλεῖστα, οὐ πρότερον πρὸς αὐτῶν κατεχόμενα, ἀλλ' ὕστερον ἐπικτηθέντα, καὶ τὴν Μασσαλίαν πόλιν, τοὺς Ἰώνων ἀποίκους» [ἱστορ. Α'. β']. Μεθύστερον δὲ, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν διαβεβημένων σταυροφορικῶν ἐκστρατειῶν, Φράγγους ἀπεκάλεσαν τ' ἀνατολικά ἔθνη πάντας ἐν γένει τοὺς τὴν ἐσπερίαν κατοικοῦντας Εὐρώπῃν καὶ ταύτην τὴν ὀνομασίαν διατηρεῖ ἔτι καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς συνήθεια. Ἀλλ' ἴσως νοεῖ ἐνταῦθα τὸ Χρυσόβουλλον τοὺς Γάλλους.

Αὐτ. στίχ. 27. Νεμίτζων] Γερμανῶν ὄθεν καὶ Νεμιτζία ἡ χώρα αὐτῶν [Μιχ. Ἀττάλ. ἱστορ. σελ. 324. Bonn.]. Νέμιτσους καλεῖ αὐτοὺς μέχρι τοῦ νῦν ὁ χύδην ὄχλος, καὶ Νεμιτσίαν τὰς Γερμανικὰς χώρας, ἰδίως δὲ τὰς ὑπὸ τὸ Αὐστριακὸν σκῆπτρον τελούσας. Λέγει δὲ καὶ περὶ αὐτῶν Ἄννα ἡ Κομνηνὴ, ὅτι ἦσαν: «ἔθνος καὶ τοῦτο βαρβαρικόν, καὶ τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων δουλεῦσαν ἀνέκαθεν» [Ἀλεξιάδ. Β', σελ. 53]. Ζωναρᾶς δὲ Κελτικὸν ἔθνος αὐτοὺς ὀνομάζει [εἰς Νικηφ. Βοταν. σελ. 294].

Αὐτ. Σαρακηνῶν] ἔθνος τῆς Ἀραβίας ἄλκιμον οἱ Σαρακηνοί, οὕτως ὀνομασθέντες ἀπὸ τῆς χώρας Σάρακα [Στέφ. Βυζάντ. ἐν λέξ.—Πρβλ. καὶ Μαρκεζιν. Περίπλ. Α', καὶ Εὐστάθ. εἰς Διονύσιον. Περιηγ. σ. 180]. Περιβόητοι δὲ γεγονέναι οὗτοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τῆς Ζ' ἐκπτονταετηρίδος διὰ τῶν κατακτήσεων αὐτῶν. Ὑπὸ γὰρ Μωάμεθ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν Χαλίφαις, ἐπεκράτησαν τῆς τε Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης, Συρίας τε καὶ Βαβυλωνίας, Περσίας, Λιβύης, Νουμιδίας, Μαυριτανίας, καὶ πολλοῦ τῆς Ἰσπανίας. Σαρακηνοὺς δὲ γενικώτερον ἐκάλουν οἱ Βυζαντινοὶ ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις καὶ τ' ἄλλα ἔθνη, τὰ τοῦ Μωάμεθ τὴν θρησκείαν πρεσβεύοντα.

Αὐτ. Ἀλανῶν] Σκυθικὸν ἔθνος καὶ οὗτοι, οἰκοῦντες ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Σαρματίᾳ, μέσον Τανάϊδος καὶ Μαιώτιδος λίμνης [Ἰώσηπ. Περὶ Ἀλώσε. Ζ'. κθ'.—Πρβλ. καὶ Μαρκεζιν. Περίπλ. Β']. Κατ' αὐτῶν εἰσβαλόντων ποτὲ εἰς Καππαδοκίαν, ἀντεπεξῆλθε γενναίως ὁ ταύτης διοικητὴς καὶ διάσημος ἱστορικὸς Ἀρριανός· ἐφ' ᾧ καὶ ἴδιον συνέγραψε βιβλίον: «Ἐκταξιν κατὰ Ἀλανῶν» ἐπιγράψας. Ὁ δ' Εὐστάθιος νομίζει ὅτι ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ Σαρματικοῦ

ὄρους Ἀλανοῦ [εἰς Διονύσιον. Περιηγ. σ. 305]. Κατὰ τινὰς εἰσὶν οὗτοι οἱ νῦν Λιθουανοὶ [Μελετ. Γεωγρ. σελ. 222.—Κορ. Ἀτακτ. τόμ. Ε', σελ. 143].

Αὐτ. στίχ. 28. Ἀβασγῶν] ἔθνος καὶ οὗτοι Σκυθικὸν καὶ μάχιμον, κατὰ τὴν Κολχίδαν οἰκοῦντες, οἱ καὶ Ἀβασκοὶ ὀνομάζονται περ' Ἀρριανῶ [Περίπλ. Εὐξ. πόντου]. Συγγενεῖς τοῖς Ἀλαναῖς λέγει αὐτοὺς Ἰ. ὁ Τζέτζης: «Ἰβήρες δὲ καὶ Ἀβασγοὶ καὶ Ἀλανοὶ ἐν γένος» [Χιλ. Ε'. ιζ']. Ἐν δὲ τῷ εἰς Λυκόφωνα Ἐξηγήματι, εἴτ' αὐτὸς οὗτος ὁ Τζέτζης ἐστίν, εἴτε ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰσαάκ, φησὶ τούτους εἶναι τοὺς ἀρχαίους Μασσαγέτας [Ἀλεξάνδρ. σ. 887]. Εἰσὶ δὲ οἱ τουρκιστὶ νῦν Ἀμπαζαλῆδαι ὀνομαζόμενοι.

Αὐτ. Ἀθανάτων] Εἶχον καὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐν τῷ στρατῷ αὐτῶν ἀθανάτους, κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων Περσῶν. «Ἐκαλέσαντο δὲ ἀθάνατοι (καθ' Ἡρόδοτον) οἱ Πέρσαι οὗτοι ἐπὶ τοῦδε· εἴ τις αὐτῶν ἐξέλιπε τὸν ἀριθμὸν, ἢ θανάτῳ βιηθεῖς, ἢ νόσῳ, ἄλλος ἀνὴρ ἀραίρητο· καὶ ἐγίνοντο οὐδ' αὖ οὔτε πλεῖνες μυρίων, οὔτε ἐλάσσονες» [Βιβλ. Ζ'. πγ']. Περὶ δὲ τῶν Βυζαντινῶν ἀθανάτων φησὶν ἡ Ἄννα ὅτι ἦσαν: «στράτευμα τῆς Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως ἰδιαιτάτον» [Ἀλεξιάδ. Β', σελ. 53]. Πρῶτος οὖν ἱστορεῖται τὸ τάγμα τοῦτο συστήσασθαι ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Τσιμισκῆς: «Εὐθὺς οὖν ἔλην γενναίων καὶ νεκνικῶν ἀνδρῶν ἐκλεξάμενος, ἀθανάτους τε τούτους κατονομάσας, περὶ αὐτὸν εἶναι διεκλεύσατο» [Ἀέων Διάκ. ἱστορ. Γ'. ια', σελ. 107. Bonn.].

Αὐτ. στίχ. 29. Ἀντιμιτατικίων] Τέλος εἶναι ὑπολαμβάνω τοῦτο, ἐπιβαρύνον ἴσως μόνους τοὺς μὴ ἀνεχομένους τὴν παρ' αὐτοῖς κατάλυσιν στρατιωτῶν, ὥς ἐκ τῆς συνθέσεως τῆς λέξεως (=ἀντί μιτάτου) συμβαλεῖν ἐστίν. Οὐχ εὐρηται δ' ἡ λέξις ἐν τοῖς Γλωτταρίοις, ὥσπερ καὶ πολλαὶ ἄλλαι τῶν ἐν τῷ Χρυσόβουλλῳ τοῦτο φερομένων.

(Ἐπεται συνέχεια).

ΑΝΑΜΙΚΤΑ.

Ἐπιστολὴ Α'.

Τῷ Διευθυντῇ τῆς Πανδώρας.

Ἐν Ἐρμουπόλει, τῇ 26 Μαρτίου 1865.

Ἐκ πόλεις ἐμπορικῆς γράφων σοι ἄρχομαι ἀπὸ φιλολογικῆς παρατηρήσεως ὥς ὁ ἐν φυλακῇ ἐκεῖνος κλέπτης ὅστις, ἵνα μὴ λησμονήσῃ τὴν τέχνην αὐτοῦ, ἐκλεπτε τὸν ἴδιον πῖλον, οὕτω καὶ ἐμοῦ, εἰ καὶ μεταξὺ ἐμπόρων διατρίβω ἀπὸ τινων ἡμερῶν καὶ περὶ ἐμπορικῶν ἀκούω καὶ διαλέγομαι, στρέφεται